

Fetele Europei

Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste, regiune cu statut special

CRISTINA GHEORGHE

Valle d'Aosta este regiunea cu cea mai redusă suprafață de pe întreg teritoriul Italiei, avînd 3262km² (și 118.200 locuitori, în 1996), fiind situată în nord-vestul acesteia, la granița cu Elveția și Franța. Capitala regiunii este Aosta, așezare întemeiată de către romani în anul 25 î.H., pe locul vechii așezări tribale Salasso, fiind numită inițial Augusta Pretoria. Regiunea a trecut apoi, pe rînd, sub stăpînirea goților, a lombarzilor și a franco-burgunzilor, pentru ca începînd din secolul al XI-lea să rămînă în stăpînirea dinastiei de Savoya, urmînd destinul acesteia și bucurîndu-se, pînă în 1773, de o anumită autonomie. După cucerirea napoleoniană, Valle d'Aosta a fost înglobată regiunii piemonteze, iar după declinul savoyarzilor a trecut în componența Italiei. Ca replică însă la administrația italiană centralizată, în 1921 a fost creată *Liga valdotană*. Regimul fascist a reprimat mișcările autonomiste din cadrul regiunii, a colonizat populație italiană în zonă și a birocratizat-o.

De asemenea, Valle d'Aosta este regiunea cu cea mai scăzută densitate a populației, fapt datorat în special reliefului montan. Începînd din secolul al XIX-lea a avut loc o depopulare continuă a zonelor montane în beneficiul văilor, dar și al regiunii piemonteze, pentru ca după cel de-al doilea război mondial să se producă o migrare către principalele zone turistice, turismul fiind o activitate care va înlocui tot mai mult agricultura. Chiar dacă există o industrie metaliferă și una a textilelor relativ bine dezvoltate, alături de agricultură (în special vinificație, prelucrarea lemnului și a marmurei), turismul a devenit principala sursă de venit a regiunii. În prezent, Aosta concentrează o mare parte a comerțului și a finanțelor din zonă.

Statutul special al regiunii Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste a fost realizat după cel de-al doilea război mondial, prin elaborarea Legii constituționale nr. 4 din 26 februarie 1948, care stabilea (și încă o mai face, cu unele amendamente) principalele competențe și atribuții ale regiunii autonome. Pînă la această dată, Valle d'Aosta fusese parte integrantă a regiunii piemonteze, dar caracteristicile sale lingvistice au determinat-o

să solicite un regim administrativ și juridic special. În plus, noua Constituție italiană, elaborată după cel de-al doilea război mondial, a dorit să rupă cu concepția statului autoritar și cu totalitarismul fascist, cu cele aproape două decenii de centralism absolut, dând curs revendicărilor autonomiste legislative și financiare din diverse regiuni (ca de exemplu, Valle d'Aosta, Trentino-Alto Adige, Friuli Venezia Giulia în 1963, Sardinia, Sicilia). Pe lângă regiunile cu statut special menționate mai sus (avînd la bază rațiuni lingvistice, etnice sau religioase), în anii '70 au fost create și o serie de regiuni cu statut ordinar, procesul descentralizator italian avînd deci un caracter progresiv, dar constituind în prezent o caracteristică fundamentală a statului italian.

În prezent în regiunea valdotană se vorbesc atît limba italiană și franceză, cît și dialectul francoprovensal și cel walser (un dialect german) în regiunea Issime. Toate aceste particularități lingvistice au fost considerate suficiente pentru ca Valle d'Aosta să dobîndească un regim autonom și special.

Regiunea autonomă valdotană creată după cel de-al doilea război mondial este înzestrată cu personalitate juridică proprie, după cum stipulează articolul 1 al Constituției regionale, „...în cadrul unității politice a Republicii italiene, una și indivizibilă” (conform unuia dintre principiile fundamentale ale Constituției italiene din 1946). Republica italiană, conform articolului 5 al Constituției, „recunoaște și favorizează autonomiile locale, realizează cea mai amplă descentralizare administrativă în serviciile care depind de stat, adaptează principiile și metodele legislației sale la exigențele autonomiei și ale descentralizării”.

Domeniile în care Regiunii valdotane i-au fost acordate atribuții sunt prevăzute în articolele 2 și 3 ale Statutului Special (normă legislativă cu valoare de lege constituțională), printre acestea aflîndu-se și *exercitarea puterii legislative* în anumite domenii, și anume: organizarea de oficii și birouri privind regiunea și statutul legal și administrativ al personalului; ordinea juridică a colectivităților locale și a circumscripțiilor aferente; poliția locală urbană și rurală; agricultura și fondul forestier; străzile și lucrările publice de interes regional; problemele legate de urbanism și transportul local; apele minerale și termale; vînătoare și pescuit; apele publice pentru irigații și consum casnic; valorizarea produselor tipice regiunii; artizanatul și industria hotelieră; turismul și protecția peisajului; învățămîntul tehnic și profesional; bibliotecile și muzeele; piețele; problemele legate de toponimie; serviciile de luptă contra incendiilor.

De asemenea, regiunea dispune de capacitatea de a elabora dispoziții legislative privind integrarea și punerea în aplicarea legilor Republicii italiene, în vederea adaptării acestora la condițiile regionale, în următoarele domenii: industrie și comerț; crearea instituțiilor de credit cu caracter local; exproprierea pentru cauze de utilitate publică; reglementarea exploatării apelor publice și minelor; finanțe regionale și comunale; școli de nivel primar, elementar și mediu; securitate și asigurări sociale; asistență publică și binefacere; sănătate și asistență spitalicească; antichități și arte; servicii publice.

Conform prevederilor statutare (art. 4), regiunea nu exercită competențe în domeniile care revin comunelor sau altor colectivități locale, dar *exercită acele competențe administrative care îi sunt atribuite de către legile statului*. Ea nu are atribuții în ceea ce privește apărarea, care cade în competențele statului național, iar la crearea sa anumite bunuri imobile care aparținuseră statului național au fost transferate în proprietatea regiunii sau au fost concesionate acesteia pe o perioadă determinată, pentru ca la expirarea acesteia să treacă direct în posesia regiunii¹.

Articolul 12 al Constituției regionale prevede ca statul să redistribuiască regiunii o cotă parte din impozitele pe care le percepe acesteia, iar regiunea poate crea și percepe o serie de taxe suplimentare, cu condiția respectării legislației fiscale în vigoare. De asemenea, în cazul în care regiunii îi sunt atribuite spre realizare obiective care nu îi sunt specifice, textul legii prevede că îi vor fi distribuite și fondurile necesare realizării acestora. Lista contribuabililor din cadrul regiunii este stabilită de către statul italian și este apoi supusă verificării și aprobării Guvernului regional, care are obligația de justifica eventualele modificări aduse. Teritoriul regiunii este declarat zonă liberă de taxe vamale (art. 14).

Organele de decizie ale Regiunii sunt calchiate după cele ale statului și sunt stabilite prin articolele 15-37 ca fiind următoarele:

- Consiliul, compus din 35 de membri aleși prin vot universal, direct, egal și secret, pentru o perioadă de cinci ani și din rândul cărora sunt aleși Președintele, Biroul și Comisiile Consiliului. El poate fi convocat în sesiuni ordinare sau extraordinare, deciziile sale fiind valabile doar dacă întrunesc majoritatea membrilor în exercițiu care asistă la ședință și sunt luate cu majoritatea celor prezenți, în cazul în care nu este cerută o majoritate specială. Ședințele acestuia sunt publice, dar la cerere se pot efectua cu ușile închise. Înainte de a-și începe exercițiul public, membrii aleși ai Consiliului depun jurământ de credință și de exercitare a mandatului lor având ca unic scop binele inseparabil al Republicii și al Regiunii autonome. Principala competență a Consiliului este cea legislativă, deși îi pot fi atribuite și altele, ca de exemplu aprobarea bugetului.

- Guvernul regional are drept de inițiativă legislativă, alături de Consiliul regional, dar principala lui funcție este una executivă. Totuși, în caz de necesitate, Guvernul regional poate adopta hotărâri care cad în competența Consiliului, cu condiția ca acestea să fie apoi supuse ratificării acestuia din urmă. În cazul în care aceste acte nu sunt ratificate, ele încetează a mai produce efecte. Guvernul regional, alături de Consiliu, are și capacitatea (art. 43) „de a dizolva Consiliile comunale, conform dispozițiilor legilor naționale” în acest sens.

- Președintele Regiunii, care este șeful Administrației regionale și reprezentantul Regiunii, are ca principale atribuții promulgarea legilor și reglementărilor regionale. Funcția de Președinte al Regiunii și cea de membru al Guvernului regional sunt incompatibile cu alte funcții publice. Președintele regiunii

are capacitatea (art. 41), delegată de Președintele Republicii, cu condiția respectării normelor judiciare, de a numi, de a accepta demisia, de a revoca și de a dispensa de exercitarea funcției lor judecătorești și autorizează (ori demite sau suspendă temporar din funcție), conform procedurilor judiciare cerute, exercitarea funcțiilor de grefier și de gardian în cadrul tribunalelor comunale.

Articolul 38 al Constituției regionale prevede că „limba franceză și cea italiană se află la nivel de egalitate” în cadrul regional. Documentele publice pot fi elaborate în una din cele două limbi, dar cele judiciare sunt elaborate în primul rând în italiană. Același articol prevede că recrutarea funcționarilor publici se va face, în limita posibilităților, din cadrul regiunii sau dintre cunosătorii limbii franceze.

În ceea ce privește învățarea celor două limbi în școli, articolul 39 prevede că acestora le va fi acordat un număr egal de ore săptămânal, unele materii putând fi studiate în limba franceză. Prin articolul 40 bis se prevede că populația de limbă germană din regiune „are dreptul de a-și păstra caracteristicile și tradițiile lingvistice și culturale”, învățămîntul în limba germană fiind de asemenea garantat pentru populația de această etnie.

Regiunea are, de asemenea, capacitatea (art. 42) de a dispune prin lege „crearea de noi comune sau modificarea numelui acestora ori al circumscripțiilor deja existente”. Controlul asupra actelor eliberate în cadrul comunelor sau asupra diferitelor instituții publice ori de binefacere, a consorțiilor sau altor tipuri de colectivități locale este exercitat de Regiune (art. 43), cu respectarea legilor regionale și a limitelor impuse de acestea, precum și în concordanță cu legile naționale în domeniu.

O parte foarte importantă a Constituției regionale este cea rezervată „relațiilor dintre Regiunea autonomă și statul național” (art. 44-48 bis). Astfel, Președintele Regiunii exercită competențele administrative delegate de către Guvernul Republicii, în fața căreia el rămîne responsabil. În capitala Regiunii este înființată o Comisie de Coordonare compusă dintr-un reprezentant al Ministerului Afacerilor Interne, care o prezidează, unul al Ministerului de Finanțe și unul al Regiunii, desemnat de către Consiliu, dar nu dintre propriii membri. Cheltuielile de funcționare ale acestei Comisii sunt suportate în mod egal atât de Regiune cît și de statul italian, principala atribuție a acesteia fiind aceea de a exercita „controlul asupra legalității actelor administrative emise în cadrul Regiunii”, în caz de necesitate putînd sesiza organele competente din cadrul acesteia, în vederea reexaminării actului emis. Pentru alegerea membrilor Camerei deputaților și ai Senatului, „Regiunea formează o circumscripție electorală unică”.

În cazul în care Consiliul Regional elaborează acte contrare Constituției italiene sau a Statutului regional, se face vinovat de încălcări ale legii sau, în ciuda indicațiilor Guvernului Republicii, nu procedează la înlocuirea Guvernului sau a Președintelui regional care au comis acte asemănătoare celor descrise mai sus, el poate fi dizolvat.

Dizolvarea acestuia poate însă interveni și pentru motive de siguranță națională, aceasta realizându-se prin decret elaborat de către Președintele Republicii și cu deliberarea Consiliului de Miniștri și a Comisiei parlamentare pentru probleme regionale, alături de o comisie formată din trei cetățeni care îndeplinesc condițiile de eligibilitate în funcții publice în cadrul Regiunii. Următoarele alegeri sunt stabilite de către Comisia numită mai sus și trebuie să aibă loc în următoarele trei luni după dizolvarea vechiului organism, Consiliul nou ales fiind convocat în următoarele douăzeci de zile după desfășurarea alegerilor.

Dacă Președintele regiunii, ales prin vot direct și universal, comite acte contrarii Constituției statului italian sau *încălțări grave și repetate* ale legii, este de asemenea destituit prin decret emis de către Președintele Republicii, în baza aceleiași proceduri ca și în cazul Guvernului Regional. Destituirea poate avea loc și în acest caz și în situații în care este invocată siguranța națională.

Guvernul regional poate delega anumite prerogative celui republican în vederea elaborării unuia sau mai multor decrete legislative privind aplicarea statutului regional și a dispozițiilor privind armonizarea legislației naționale cu ordinea juridică din Valle d'Aosta, ținându-se seama de autonomia regională a acesteia. Proiectele legislative sunt elaborate de o comisie paritară compusă din șase membri, trei fiind numiți de Guvernul Republicii, iar trei de Consiliul Regional.

Modificările Statutului regional (art. 50) nu pot fi realizate decât cu respectarea procedurilor prevăzute de Constituție și legile constituționale, inițiativa modificării aparținând Consiliului Regiunii. Inițiativele de modificare aparținând Guvernului sau Parlamentului Republicii trebuie transmise Consiliului Regional, care urmează a-și da acordul în termen de două luni de la data transmiterii. Articolul 51 al Statutului prevede că acele domenii care nu cad în competența Regiunii, fac obiectul aplicării legii statului italian.

După cum s-a observat, criteriile care au stat la baza creării regiunii autonome valdotane au fost cele lingvistice, și anume existența, în 1921 a unui procent de 88% populație de limbă franceză în această regiune (după ce în 1861 procentul fusese de 95%). Un sondaj de opinie realizat în vara acestui an (primul realizat după 1921, după cum informează *Fundația Emile Chanoux* din Aosta) cu tema *Plurilingvism administrativ și școlar în Valle d'Aosta*² ne poate reda situația, din acest punct de vedere, în acest moment. Deși chestionarul este foarte generos cu întrebările, au fost alese doar cele care au fost considerate relevante pentru studiul de față, și anume cele care relevă cel mai bine situația limbii franceze în acest moment.

Astfel, în acest moment 71,58% dintre locuitorii regiunii valdotane afirmă că limba lor maternă este cea italiană, 3,21% că aceasta este francoprovensala, și numai 0,99% că aceasta ar fi franceza. Numai 5,65% dintre intervieuați cunosc însă doar limba italiană, 7,86% cunosc atât italiana cât și franceza, iar 23,49% italiana, franceza și francoprovensala.

În administrația comunală 68,54% respondenți folosesc limba italiană, 21,08% italiana și francoprovensală, 5,09% francoprovensală și doar 1,78% franceza. Situația este asemănătoare și în ceea ce privește adresarea către autoritățile regionale, dar se schimbă privitor la autoritățile statului italian: 85,58% se adresează în limba italiană, în italiană și francoprovensală 3,30%, iar în italiană și franceză 0,91%.

Majoritatea intervievaților – 54,99% – consideră că aparțin grupului lingvistic italian, 14,30% celui italo-francoprovensal, iar 13,86% celui francez. Prima limbă învățată este pentru 33,86% dintre respondenți italiana, pentru 23,03% francoprovensală, iar pentru 0,88% franceza. În școală cei mai mulți valdotani au învățat italiana și franceza, 46,82%, italiana, franceza și engleza 19,46%, numai italiana 16,77%, iar numai franceza 4,53%. În ceea ce privește lectura, 58,10% citesc în limba italiană, 31,80% în italiană și franceză, iar 10,17% în italiană, franceză și francoprovensală. O mare parte a intervievaților (79,02%) consideră că este posibil să trăiască în Valle d'Aosta cunoscând doar limba italiană, 68,74% cunoscând doar limba franceză, iar 14,07% cunoscând doar francoprovensală. A fi valdotan este important pentru 31,83% dintre chestionați, fundamental pentru 20,38%, destul de important pentru 12,76%, fără importanță pentru 7,18% și puțin important pentru 6,34% (cu mențiunea că 18,95% dintre cei intervievați nu erau de origine valdotană).

67,71% dintre intervievați nu au simțit niciodată ostilitate față de interlocutor pentru faptul că ei vorbeau italiana, 13,97% au simțit uneori această ostilitate, iar 2,86% adesea; 45,40% dintre intervievați nu au simțit niciodată ostilitate față de interlocutor pentru că ei vorbeau franceza, 15,91% au simțit uneori, iar 2,36% adesea, în timp ce 30,69% dintre intervievați nu au simțit niciodată ostilitate față de interlocutor pentru că ei vorbeau francoprovensală, 18,78% au simțit uneori, iar 5,07% adesea.

72,025% dintre cei chestionați sunt însă mândri că vorbesc italiana, 30,13% dintre ei sunt mândri că vorbesc franceza, iar 37,65% sunt mândri că vorbesc francoprovensală. Viitorul limbii franceze în Valle d'Aosta este considerat că nu se va modifica de către 40,48% dintre respondenți, în timp ce 47,47% consideră că folosirea limbii italiene este în creștere, 42,20% că folosirea limbii franceze este stabilă, iar 49,56% că folosirea francoprovensalei este în scădere. Pentru ca o limbă să supraviețuiască, 76,87% consideră că este foarte importantă folosirea ei în familie, 34,58% consideră că este destul de importantă folosirea ei în administrația publică, 56,83% consideră că este foarte importantă folosirea ei în școală, iar 40,60% consideră că este foarte importantă folosirea ei de către media.

Din datele furnizate de dl. Etienne Andrione, președintele fundației amintite mai sus și din cele furnizate de sondajul din acest an se poate observa inversarea aproape totală a procentului populației italofone cu cel francofon de la începutul secolului trecut, în ciuda faptului că au fost create condițiile necesare conservării

particularităților lingvistice. Dialogul direct din acest an cu francofonii din regiune a relevat faptul că această stare de lucruri se datorează lipsei tot mai mare de interes, în timp, față de limba franceză în familie și în școli, dar nu la nivel oficial, ci personal. Chiar dacă a fost creat cadrul legislativ necesar pentru păstrarea caracteristicilor lingvistice ale zonei, la nivel individual cerințele s-au îndreptat tot mai mult către limba care oferea posibilități de adaptare mai rapide în cadrul populației majoritare, cea italiană.

Note:

1. Este vorba despre mine, ape publice, păduri, cariere.
2. Sondajul a fost aplicat atât în mediul urban cât și în cel rural, pe categorii de vîrstă cuprinse între 12 și 80 de ani.

Bibliografie:

- Brokhaus. Die Enzyklopedie in 24 Bänden.* Leipzig, Manheim, vol. 1, p. 694, Ed. 20, 1996.
- Les systèmes politiques des pays de l'Union européenne,* sous la direction d'Yves Guchet, Ed. Armand Colin, 1994.
- Statuto speciale per la Valle d'Aosta/Statut spécial pour la Vallée d'Aoste,* Consiglio regionale della Valle d'Aosta, Direzione affari legislativi, studi e documentazione, Aosta, Aprile 2002.
- Fondation Emile Chanoux, Institut d'Etudes fédéralistes et régionalistes. www.fondchanoux.org/site/pages/sondageq1.asp

*

Cristina GHEORGHE (n. 1968), doctorand al universităților Marne la Vallée Paris și Babeș-Bolyai Cluj cu tema: *Teoriile federaliste în procesul de construcție europeană.* A absolvit Facultatea de Științe Politice, al Universității Lucian Blaga din Sibiu și cursurile de masterat al Facultății de Studii Europene din cadrul Universității Babeș-Bolyai, cu specializarea Studii Europene Comparate. A publicat articole, studii în diferite reviste de cultură socială și politică.